

Nr 201

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anvisande av medel till jordfonden å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1961/62, m. m.; given Stockholms slott den 10 november 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Gösta Netznén

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att jordfonden för budgetåret 1961/62 tillföres ett ytterligare medelstillskott om 4 000 000 kronor. I anslutning därtill behandlas i propositionen åtgärder i syfte att från fonden avföra vissa fastigheter, som förvärvats för längre tid sedan. Samtidigt förordas att lantbruksstyrelsen då särskilda skäl föreligger skall äga befogenhet att i stället för lantbruksnämnd träffa avtal om förvärv av fastigheter med anlitan­de av jordfondsmedel eller om överlåtelse av fastigheter som redovisas under berörda fond.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet å Stockholms slott den 10 november 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Netzén, fråga om *anvisande av medel till jordfonden å tilläggsstat I å riksstaten för budgetåret 1961/62, m. m.* samt anför därvid följande.

I skrivelse den 22 september 1961 har *lantbruksstyrelsen* hemställt, att jordfonden under innevarande budgetår måtte tillföras ytterligare 10 000 000 kr. Över framställningen har remissyttrande avgivits av lantmäteristyrelsen.

Vidare har *lantbruksstyrelsen* i skrivelse den 7 november 1961 anhållit om bemyndigande att i allmänna marknaden låta försälja vissa restfastigheter.

Lantbruksstyrelsens framställning den 22 september 1961. Inledningsvis redogör styrelsen för det för innevarande budgetår disponibla fondkapitalet samt för verksamheten under budgetåret 1960/61 och anför därvid bl. a. följande.

Jordfondens totala belopp var vid utgången av budgetåret 1960/61 68 178 259 kr. Den kassamässiga behållningen var 5 647 155 kr., varav ca 1 500 000 kr. var odisponerad. För innevarande budgetår anslogs 4 000 000 kr. till ökning av fonden. Till förfogande vid budgetårets början stod alltså ett belopp av ca 5 500 000 kr.

Under budgetåret 1960/61 togs i anspråk ett belopp av 26 417 882 kr., medan till följd av försäljningar, utarrenderingar m. m. inflöt 22 727 061 kr. Medelsförbrukningen ökade med nära 17 procent i förhållande till föregående budgetår.

I fråga om försäljningsverksamheten beträffande fastigheter å jordfonden framhåller styrelsen, att den starkt framhävt att omsättningen bör ske så snabbt som möjligt. I sammanhanget anför styrelsen i huvudsak följande.

Lantbruksnämnderna har gjort verkliga ansträngningar att aktivisera försäljningarna. Vidare har byråchefen på byrån för yttre rationalisering fortlöpande ägnat denna verksamhet särskild uppmärksamhet de senaste åren. De ökade insatserna har också givit betydande resultat. Fastigheterna har i

stort sett endast legat relativt kort tid å fonden. Försäljningssummorna har ökat från 14 å 15 milj. kr. under åren 1957/58 och 1958/59 till 21 å 23 milj. kr. under åren 1959—1961, eller med ca 50 procent. Möjligheterna att nå en ytterligare ökning av takten i omsättningen är dock begränsade. Bland inverkande faktorer nämnes att de presumtiva köparna i många fall är gamla och vill vänta en tid, att kapitaltillgången och kreditmöjligheterna lägger hinder i vägen för omedelbara förvärv, att i stor utsträckning omfattande markbyten måste genomföras som en första etapp samt att genomförandet av lantmåteriförrättningar tar lång tid.

Styrelsen framhåller även att statsmakterna detta år uttalat sig för att lantbruksnämndernas rationaliseringsinitiativ i förekommande fall snabbt bör följas upp med i sammanhanget erforderliga lantmåteriförrättningar.

Till belysning av försäljningen av jordfondsfastigheter har styrelsen upp- rättat följande sammanställning av innehavet den 1 januari 1959 och den 1 september 1961 av före år 1959 inköpta fastigheter.

Inköpsår	Antal		Areal hektar			
			åker		skogsmark	
	1/1 1959	1/9 1961	1/1 1959	1/9 1961	1/1 1959	1/9 1961
Från egnahemsor- ganen övertagna egendomar.....	38	22	80,3	34,9	9 542,4	6 641,2
1948—1953	375	204	1 584,5	1 087,0	12 936,3	7 636,4
1954	157	77	594,2	308,2	3 960,0	2 217,1
1955	195	108	835,4	466,6	5 943,7	3 558,4
1956	198	116	786,5	458,9	8 525,6	5 001,6
1957	275	139	1 108,5	526,2	9 302,8	4 973,7
1958	333	162	1 843,2	900,2	11 691,2	5 755,2
Hela riket	1 571	828	6 832,6	3 782,0	61 902,0	35 783,6

Styrelsen har jämväl redovisat värdet av före den 1 januari 1959 förvärvade fastigheter, som den 1 september 1961 kvarstod å jordfonden, ävensom detta värde fördelat på orsak till att försäljning ännu ej skett. Uppgifterna i fråga framgår av följande tabell.

Anledning till att försäljning ej ägt rum	Värde i kr.	Procent av totalt värde
A. Förhandlingar med lantbrukare vilka väntas resultera i försäljning senast den 31 december 1961	2 636 100	10,3
B. Förhandlingar med lantbrukare vilka väntas resultera i försäljning under år 1962.....	5 220 413	20,4
C. Bytesförhandlingar med bolag och domänverket	3 809 510	14,9
D. Lantmåteriförrättningar	3 636 979	14,2
E. Rationaliseringsinsatser, vilka väntas avslutade efter 1962 och ej redovisats under C och D ..	10 285 744	40,2
	<u>25 588 746</u>	<u>100,0</u>

Härefter redogör styrelsen för de förhållanden som påverkar behovet av medel för fastighetsförvärv och uttalar härvid bl. a. följande.

Framhållas må att de s. k. koncentrerade rationaliseringsinsatserna inom jord- och skogsbruket i de fyra nordligaste länen och i Kopparbergs län är ägnade att ställa ytterligare anspråk på fastighetsinköp utöver vad som för- anledes av den gängse rationaliseringsverksamheten. Vidare får de införda lättnaderna i beskattningen för realisationsvinst och för skogsinkomst vid fastighetsöverlåtelse, som sker som ett led i den yttre rationaliseringen, även- som den nyligen beslutade befrielsen från stämpelavgift i sådant samman- hang alltmera praktisk betydelse för inköpsverksamheten. Styrelsen framhål- ler även att från vederbörande statliga myndigheters samt från skogsägarnas och deras intresseföreningars sida nu allt mera konsekvent ansträngningar göres för att åstadkomma en mera genomgripande och omfattande struktur- och arronderingsrationalisering i skogsbruket. För lantbruksorganisationens del innebär detta bl. a. behov av insatser för att genom fastighetsförvärv underlätta bytesverksamhet eller sammanslagning till större skogsbruksenhe- ter. På senaste tid har också vissa nya initiativ tagits till byten med domän- verket. Härjämte nämner styrelsen, att avsevärda belopp å jordfonden i vis- sa län har anlitats för fastighetsinköp i samband med fastighetsreglering i anslutning till större allmänna vägprojekt, exempelvis motorvägarna. Häri- genom har betydande rationalisering av jordbruk vunnits i anslutning till nya vägsträckningar. Slutligen har antalet hembud från markägare under- gått en markant ökning under innevarande år och är nu större än någonsin tidigare.

Styrelsen uttalar, att mot bakgrunden av inköpsverksamhetens utveckling torde den disponibla behållningen under jordfonden vid ingången av inne- varande budgetår jämte vid fastighetsförsäljning inflytande medel inte kom- ma att förslå utan i stället en betydande medelsbrist uppkomma. Redan i början av budgetåret har en klar tendens till ökning av inköpsverksamheten förmärkts. Sålunda har från ett län anmälts ett inköpsprojekt vartill skulle åtgå mellan 3 500 000 och 4 000 000 kr. av fonden. I ett annat län har man redan nu bundit sig för inköp på inemot 1 000 000 kr. och i ett tredje län har man för tiden fram till den 1 januari 1962 begärt en medelstilldelning av 2 000 000 kr.

Enligt styrelsen är det angeläget att ett medelstillskott tillföres fonden inom kort och ej först vid så sen tidpunkt att en alltför stor återhållsamhet vid inköpsverksamhetens planering framtingas. Vid medelsbrist kan styrel- sen inte lämna lantbruksnämnderna medelsanvisningar, som förslår någon tid framöver, utan måste anvisa medel för varje aktuellt köp för sig. Detta medför merarbete och omgång. Styrelsen framhåller, att man nu när som helst kan vara inne i ett skede, där rationaliseringsinitiativ av betydande storlek och verkningsgrad skulle kunna genomföras om medelstillgången å jordfonden så medger. Ett medelstillskott till fonden å tilläggsstat bör där- för, anför styrelsen, förslå till dels en viss ökning av mera normala rationa- liseringsinköp samt en begynnande breddning av verksamheten, dels möj- liggöra att man åtminstone i viss omfattning kan inrikta sig på större kapi- talkrävande projekt.

Yttrande. Lantmäteristyrelsen tillstyrker, att jordfonden förstärkes och anför som skäl härför främst betydelsen av att de koncentrerade insatserna för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering ej hindras.

Vad gäller lantmåteriförrättningar berörande fastigheter å jordfonden uttalar styrelsen, att den låtit verkställa inventering rörande läget den 15 september 1961 angående ej avslutade förrättningar för ändring i fastighetsindelningen berörande dylika fastigheter. Inventeringen visar, att pågående förrättningar tillsammans omfattar fastigheter av nämnt slag med en areal av ca 14 900 ha och med ett taxeringsvärde av ca 8 900 000 kr. Styrelsen har i cirkulär till överlantmätarna och cheferna för enheterna i förrättningsorganisationen understrukit angelägenheten av att förrättningarna i fråga företages till handläggning så snart som möjligt efter det ansökan inkommit. I vissa fall är det emellertid inte möjligt eller lämpligt att i omedelbar anslutning till ett fastighetsförvärv av lantbruksnämnd för rationaliseringsändamål genomföra de fastighetsregleringsåtgärder som erfordras för fastighetsinnehavets avveckling. Detta gäller främst då förhållandena är sådana att behovet av storleksrationalisering i ett sammanhang inom ett större område är framträdande och till följd härav anskaffning av en stor rationaliseringsreserv erfordras.

Styrelsen framhåller vidare, att ett ej ringa antal av de fastigheter, som lantbruksnämnderna torde ha förvärvat för jordfondsmedel, på grund av ändrade förutsättningar efter tiden för förvärvet inte f. n. torde komma att direkt disponeras för förstärkning av jordbruksfastigheter. Många av dessa fastigheter skulle emellertid sannolikt genom att ingå i byte med domänverkets eller bolags fastighetsinnehav kunna bli av direkt betydelse för det enskilda jordbruket. Vidare anser styrelsen, att i de fall överflödigt brukningscentrum finns på jordbruksfastighet hinder inte bör möta att redan på ett tidigt stadium försälja och avskilja sådant brukningscentrum till särskild fastighet.

Lantbruksstyrelsens skrivelse den 7 november 1961. I skrivelsen framhålles att lantbruksnämnderna den 1 juli 1948 från egnahemsorganen övertog ett flertal fastigheter, vilka huvudsakligen låg i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län. Fastigheterna i fråga hade ursprungligen förvärvats för att ingå i s. k. jordanskaffningsföretag. Sedan kolonisationsverksamhet blivit inaktuell på grund av den ekonomiska utvecklingen har delar av nyss nämnda fastighetsinnehav använts till förstärkning av redan befintliga jordbruk eller till markbyten. Den 1 september 1961 uppgick dock den ännu ej försålda arealen till ca 35 ha åker och ca 6 640 ha skogsmark. Vid utgången av 1962 beräknas innehavet ha reducerats till ca 20 ha åker och ca 1 700 ha skogsmark.

Lantbruksstyrelsen räknar med att en viss del av sistnämnda innehav inte kommer att användas för rationaliseringsändamål inom överskådlig tid. Med hänsyn härtill och till önskvärdheten av att lantbruksnämndernas fastighetsinnehav relativt snabbt omsättes anhåller styrelsen om bemyndigande att uppdra åt vederbörande lantbruksnämnd att på lämpligt sätt å den allmänna marknaden låta försälja de fastigheter som inom överskådlig tid inte beräknas komma till användning för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering.

I anslutning härtill framhåller styrelsen att det även i andra fall i framtiden kan visa sig att delar av fastigheter eller hela fastigheter, som förvärvats för en tilltänkt rationalisering, på grund av ändrade förhållanden inte blir använda för det avsedda ändamålet. Även om de då vanligen genom byten o. d. ändå kan föras in i rationaliseringsprocessen, kan undantagsvis överlåtelse i annan ordning böra ske. Det begärda bemyndigandet bör täcka även sådana fall.

Departementschefen. Angelägenheten av att den yttre rationaliseringen av jordbruks- och skogsfastigheter sker i ökad utsträckning har understrukits i skilda sammanhang under senare år. Beslut om åtgärder i detta syfte har också fattats av de tre senaste årens riksdagar. Intensifieringen av den yttre rationaliseringen ställer, såsom lantbruksstyrelsen framhåller, oundvikligen ökade krav på att medel finns tillgängliga i jordfonden för förvärv av fastigheter, som bedöms böra tagas i anspråk för rationaliseringsändamål. Att ett tillfälligt överförande av sådana fastigheter till lantbruksnämnderna i hög grad underlättar rationaliseringsprocessen är ovedersägligt. Förvärv bör dock ske endast när det föreligger sannolikhet för att fastigheten relativt snart kommer att användas för rationalisering. Likaså ligger det enligt min uppfattning i sakens natur att inköp av fastigheter i syfte att erhålla erforderlig rationaliseringsreserv i anslutning till mer omfattande fastighetsregleringar bör avvägas med hänsyn till rationaliseringsorganens personella resurser att inom överskådlig tid genomföra projekten.

Medelstillgången under jordfonden innevarande budgetår kan vid en omräkning av samma storlek som under budgetåret 1960/61 beräknas uppgå till i runt tal 28 200 000 kronor. Med hänsyn till vad lantbruksstyrelsen anfört rörande medelsbehovet anser jag detta belopp vara för knappt för att medge den eftersträvarvärda ökningen av strukturrationaliseringen i fråga om skogs- och jordbruksmark. Nämnas må att enligt lantbruksstyrelsens statistik belastningen på jordfonden under första kvartalet detta budgetår varit omkring 2 000 000 kronor högre än under motsvarande kvartal förra året.

En förstärkning av de disponibla tillgångarna under jordfonden bör enligt min mening i första hand ske genom att ytterligare medel lösgöres inom ramen för fondens nuvarande totala kapital. I detta syfte har lantbruksstyrelsen nu påbörjat en detaljerad genomgång av möjligheterna att så snart ske kan avveckla väsentliga delar av det fastighetsinnehav, som förvärvats före år 1959. Speciell uppmärksamhet ägnas härvid sådana fastigheter, som inköpts före år 1953. Beträffande sistnämnda fastigheter anser jag att målsättningen bör vara att, därest ej särskilda skäl talar däremot i det enskilda fallet, desamma avvecklas före utgången av nästa budgetår. I de fall det ej visar sig möjligt att överlåta fastigheterna i fråga för förstärkning av skogs- och jordbruksfastigheter i enskild ägo bör de antingen utnyttjas för byten mot av domänverket eller av bolag innehavd mark, som kan användas för strukturrationalisering inom näralliggande tid, eller också utbjudas till försäljning på allmänna marknaden. Jag föreslår att Kungl. Maj:t inhämtar

riksdagens medgivande att bemyndiga lantbruksstyrelsen att låta vidtaga sistnämnda slag av försäljningar. Jag utgår från att lantmäteriförrättningar, som erfordras för att genomföra det nu nämnda intensifierade försäljnings- och bytesförfarandet, kommer att handläggas med all möjlig skyndsamhet. Det bör uppdragas åt lantbruksstyrelsen att halvårsvis inkomma till Kungl. Maj:t med redogörelse för avvecklingen av det fastighetsinnehav som är äldre än tre år.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att lantbruksnämnderna under senare år gjort betydande ansträngningar för att höja takten i omsättningen av fastigheter å jordfonden. Därigenom har den tid nyförvärvade fastigheter belastar fonden reducerats avsevärt. Denna tid är nu genomsnittligen inte mycket längre än vad som torde erfordras för det omedelbara affärsmässiga och fastighetstekniska genomförandet av jordförmedlingen och rationaliseringsåtgärderna.

I ett stort antal fall förekommer att fastigheter, som förvärvas med jordfondsmedel i syfte att sammanläggas med eller uppdelas mellan andra fastigheter, är försedda med byggnader som blir överflödiga. Dessa byggnader bör jämte tomtområden så vitt möjligt avskiljas och försälas i nära anslutning till att fastigheterna förvärvas. Med hänsyn till att fastigheterna inköpts för strukturrationalisering bör, såsom lantmäteristyrelsen berört, hinder av jordbrukspolitisk natur ej möta mot för ändamålet erforderliga fastighetsbildningsåtgärder.

Genom beslut av årets riksdag (prop. 134; JoU 28; rskr. 271) bemyndigades lantbruksstyrelsen att träffa avtal i anslutning till arronderingsbyten berörande fastigheter som innehas av lantbruksorganisationen, då fråga är om byten som berör två eller flera lantbruksnämnders områden. Även fastighetsförvärv och försäljningar utan direkt samband med avtal om arronderingsbyten kan behöva ske under beaktande av förhållanden inom en större region än ett län. Jag vill därför såsom ett led i strävandena att påskynda omsättningen av fastigheter å jordfonden förorda, att lantbruksstyrelsens befogenhet vidgas till att, där särskilda skäl föreligger, träffa sådana förvärvs- och överlåtelseavtal som eljest ankommer på lantbruksnämnd.

Enligt mina beräkningar bör genom de nyss förordade åtgärderna för avveckling av vissa äldre fastigheter den disponibla medelstillgången under jordfonden stiga med minst 1 500 000 kronor under återstoden av innevarande budgetår. Med hänvisning till vad lantbruksstyrelsen anfört beträffande det ökade medelsbehovet för att strukturrationaliseringen ej skall hämmas vill jag föreslå att utrymmet för fastighetsförvärv härutöver vidgas genom ett tillskott å 4 000 000 kronor till jordfonden för budgetåret 1961/62. I sammanhanget torde få erinras om att jag redan i årets statsverksproposition vid anmälan av frågan om förstärkning av fonden (Bil. 31, p. 18) anförde, att jag avsåg att senare å tilläggsstat utifrån då föreliggande omständigheter ta upp frågan om ytterligare anslag av skälig storlek. Även riksdagen, som framhöll att den yttre rationaliseringen inte bör få hindras av

alltför ringa fondkapital, pekade på möjligheten av yrkande av ytterligare anslag å tilläggsstat (JoU 6, p. 16; rskr. 162).

Under åberopande av vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- 1) till *Jordfonden* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1961/62 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor; samt
- 2) medgiva att lantbruksstyrelsen må erhålla de i det föregående förordade bemyndigandena.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Jan Brandt